

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه هرمزگان

دانشگاه هرمزگان

دانشکده ی علوم انسانی

گروه ادبیات فارسی

پایان نامه برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد در رشته ی زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

بررسی عناصر اجتماعی ، فرهنگی در طوطی نامه

استاد راهنما:

دکتر نجمه دری

استاد مشاور:

دکتر فرامرز خجسته

نگارش:

سمیه سادات موسوی نیا

اسفند ماه ۱۳۹۰

صور تجلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد

با عنایت به آیین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد، جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد سمیه السادات موسوی نیا به شماره دانشجویی ۸۷۴۲۱۰۰۳۴ رشته زبان و ادبیات فارسی گرایش *** در تاریخ ۹۰/۱۲/۰۰ در محل دانشگاه هرمزگان با عنوان "بررسی عناصر اجتماعی و فرهنگی در طوطی نامه" و با حضور هیات داوران برگزار گردید و بر اساس کیفیت پایان نامه، ارائه دفاعیه و نحوه پاسخ به سوالات، پایان نامه مورد قبول هیات داوران قرار گرفت و نمره پایان نامه در **اعلام ترم و نتایج** اعلام گردید (نمره به عدد و حروف نوشته شود)

امضاء	دانشگاه	نام و نام خانوادگی	مشخصات هیات داوران
	هرمزگان	دکتر نجمه دری	استاد راهنم
	هرمزگان	دکتر فرامرز خجسته	استاد مشاور
	هرمزگان	دکتر مصطفی صدیقی	استاد داور داخلی
	هرمزگان	دکتر موسوی	استاد داور خارجی
	هرمزگان	دکتر شاهرام گلزاری	نماینده تحصیلات تکمیلی

دکتر شاهرام گلزاری
 مدیر تحصیلات تکمیلی
 امضاء

اینجانب.....دانشجوی ورودی سال.....مقطع کارشناسی ارشد رشته.....گرایش.....
متعهد می شوم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب و ... نمایم ضمن
مطلع کردن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر، کتاب و مقاله و ... به صورت مشترک و با ذکر نام
استاد راهنما مقدم بر نام خود مبادرت کنم.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء

اینجانب.....دانشجوی ورودی سال.....مقطع کارشناسی ارشد رشته.....گرایش.....
گواهی می کنم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته ام، با نقل قول مستقیم یا
غیر مستقیم منبع و مأخذ را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل
قول دیگران نباشد بر عهده خویش می دانم و جوابگویی آن خواهم بود.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء

تقدیم به روح مطهر پدر بزرگوارم که راهنما و روشنگر راهم است

مادر مهربانم که دعایش تضمین کننده لحظه هایم است

همسر صبور و همراهم که پیوسته با روی گشاده پشتیبانم است

عموی عزیز و مهربانم که تکیه گاه من است

و فرزند مهر جوش و عاطفه خیز و با ایمانم «امیر رضا» که وجودش خاطر من را نور باران می کند

و نوایش سبب خرمی جان من است

تقدیر و تشکر

«حمد و سپاس مر خالق را که این عالم کون و فساد را به دو حرف امر بیافرید و رازق وحوش و طیور، نعیم عمیم اوست» نعت و درود فراوان و صلواتی بی پایان بر سرو بستان جلالت، طوطی گلزار ملاحظت، سیمرغ کوهسار رسالت، که صلصل چمن بلاغت اوست و بلبل انجمن «ما زاغ البصر و ما طغی» او. «طوطی نامه»

اوراق پراکنده ای که پیش رو دارید حاصل تلاش های دانشجویی است که با راهنمایی اساتید بزرگواری چون سرکار خانم دکتر نجمه دری، به عنوان استاد راهنما و جناب آقای دکتر فرامرز خجسته به عنوان استاد مشاور، فراهم آمده است. اگر حسنی دارد نتیجه راهنمایی های این بزرگواران است و اگر نقصی ملاحظه شود، به جهت قلت بضاعت علمی این جانب است. امید است صاحب نظران خطاها را گوشزد نمایند. همچنین از تمامی اساتید محترم گروه تشکر و قدردانی می نمایم. در پایان خاک پدر مهربان و دست مادر و عموی دلسوز خود را می بوسم و از همسر فداکار و فرزند عزیزم که همواره همراهم بودند سپاس گزاری می کنم.

چکیده

«بررسی عناصر اجتماعی، فرهنگی در داستان های طوطی نامه»

طوطی نامه از آثار ارزشمند داستانی است که در قرن هشتم، توسط ضیا نخشی تألیف گردیده و این کتاب، یک اثر منثور غنایی و تمثیلی است که اصلی هندی دارد و زبان آن به گفتارهای محاوره ای عامه مردم نزدیک است و به دلیل وجود فرهنگ های مختلف و درون مایه های بسیار غنی و عبرت آموز، شایسته ی بررسی و مطالعه و نقد است.

در فصل اول این پایان نامه، به تعریف موضوع پژوهش، ضرورت، اهداف، پیشینه تحقیق و دلایل انتخاب این موضوع پرداخته شده و در فصل دوم منشأ پیدایش طوطی نامه مورد بررسی قرار گرفته است و پس از معرفی طوطی نامه، به ترجمه های مختلف طوطی نامه اشاراتی می شود. سپس با مرور اجمالی زندگی نامه ی نخشی، مذهب، آثار و تألیفات وی، مورد بحث قرار خواهد گرفت و همچنین نکاتی درباره ی زبان طوطی نامه آورده شده است و پس از بررسی نثر این دوره خصوصیات نثر فنی در طوطی نامه ذکر خواهد شد.

در فصل سوم که قسمت اصلی و عمده ی پایان نامه به حساب می آید. عناصر اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی طوطی نامه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. آیات، روایات، دعاها، سوگندها و آن چه که نشان دهنده ی باور ها و اعتقادات یک دوره است، ذیل مبحث عناصر اعتقادی آورده خواهد شد و در ادامه ی همین فصل به عناصر فرهنگی که شامل امثال، گزین گوئی ها، سفرها، علوم متداول، نام های اشخاص است پرداخته است. سپس عناصر اجتماعی و طبقات دربار و مردم عادی مشخص شده و به آداب و رسوم اجتماعی متداول نیز اشاراتی خواهد شد.

فصل چهارم این پایان نامه نتیجه گیری از فصول پیشین است و نشان می دهد که این اثر قابلیت پژوهش از زوایای مختلف را دارد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۲-۱-۱	مقدمه
۴-۱-۲	اهداف تحقیق
۵-۱-۳	اهمیت تحقیق
۵-۱-۴	فرضیه های تحقیق
۵-۱-۵	سؤالات تحقیق
۶-۱-۶	مروری بر تحقیقات انجام شده
۷-۱-۷	روش پژوهش
	فصل دوم: آشنایی با طوطی نامه و نویسنده ی آن
۹-۱-۲	منشاء و خاستگاه طوطی نامه
۱۱-۲-۲	ترجمه های طوطی نامه
۱۱-۳-۲	زندگی نامه نخشی
۱۲-۳-۲-۱	مذهب نخشی
۱۲-۳-۲-۲	آثار و تألیفات نخشی
۱۳-۴-۲	معرفی طوطی نامه
۱۶-۴-۲-۱	زبان داستان های طوطی نامه
۱۷-۴-۲-۲	زبان تمثیل در طوطی نامه
۱۸-۵-۲	زمان در طوطی نامه
۱۹-۶-۲	مکان در طوطی نامه
۲۰-۷-۲	نثر فارسی قرن ششم و هفتم
۲۱-۸-۲	نثر فنی
۲۱-۹-۲	نثر فارسی و ادبیات داستانی
۲۲-۱۰-۲	شیوه ی داستان در داستان

- ۲۲-۱۱-۲- خصوصیات نثر فنی در طوطی نامه..... ۲۲
- ۲۲-۱۱-۲- استفاده از آیات و احادیث..... ۲۲
- ۲۴-۱۱-۲- استفاده از آرایه های ادبی..... ۲۴
- ۲۶-۱۱-۲- استعمال لغات و عبارات عربی..... ۲۶
- ۲۶-۱۱-۲- استعمال لغات مهجور..... ۲۶
- ۲۶-۱۱-۲- استعمال کلمات مترادف و متضاد..... ۲۶
- ۲۷-۱۱-۲- اطناب در کلام..... ۲۷
- ۲۷-۱۱-۲- کار برد شعر در نثر..... ۲۷

فصل سوم : بررسی عناصر اعتقادی، فرهنگی و اجتماعی در طوطی نامه 28

- ۲۹-۱-۳- عناصر اعتقادی..... ۲۹
- ۲۹-۱-۱-۳- ویژگی باور ها و اعتقادات در طوطی نامه..... ۲۹
- ۳۰-۱-۱-۱-۳- اعتقاداتی که ریشه در مذهب نویسنده دارد..... ۳۰
- ۳۰-۱-۱-۱-۱-۳- ترجیح دادن تقدیر بر اختیار..... ۳۰
- ۳۰-۱-۱-۱-۲- تسلیم قضا و قدر شدن..... ۳۰
- ۳۰-۱-۱-۱-۳- اثر پذیر بودن دعا..... ۳۰
- ۳۱-۱-۱-۱-۳- اختصاص رحمت خداوند به نیکوکاران..... ۳۱
- ۳۱-۱-۱-۱-۳- تناسب تکلیف الهی با توان مخلوقات..... ۳۱
- ۳۱-۱-۱-۱-۳- مایوس نشدن از رحمت الهی..... ۳۱
- ۳۱-۱-۱-۱-۳- ممنوعیت شراب در دین اسلام..... ۳۱
- ۳۱-۱-۱-۱-۳- حرام بودن رابطه ی زن متأهل و دوری از نا محرمان..... ۳۱
- ۳۱-۱-۱-۱-۳- لزوم استطاعت مالی برای سفر حج..... ۳۱
- ۳۲-۱-۱-۱-۳- اذن خواستن زن از مرد هنگام خروج از منزل..... ۳۲
- ۳۲-۱-۱-۱-۳- سنگسار کردن فرد زنا کار..... ۳۲
- ۳۲-۱-۱-۱-۳- ترجیح دادن رضای والدین بر هر کار..... ۳۲
- ۳۲-۱-۱-۱-۳- گناه شمردن خیانت..... ۳۲
- ۳۲-۱-۱-۱-۳- قرار دادن مهریه بر عهده ی مردان..... ۳۲
- ۳۲-۱-۱-۱-۳- اذن ازدواج دختر برای پدر..... ۳۲

- 32.....۳-۱-۱-۲- اعتقاداتی که رنگ و بوی عرفان و تصوف دارند
- 32.....۳-۱-۱-۲- اختصاص روزی برای همه مخلوقات
- 33.....۳-۱-۱-۲- لزوم توجه به خدا و بریدن از غیر
- 33.....۳-۱-۱-۳- اعتقاداتی که مورد قبول تمامی ادیان هستند
- 33.....۳-۱-۱-۳- نجس و پلید شمردن سگ
- 33.....۳-۱-۱-۲- مذمت حرص و آز
- 33.....۳-۱-۱-۳- پرهیز از نگاه نا محرم
- 34.....۳-۱-۱-۴- نذر کردن
- 34.....۳-۱-۱-۴- اعتقادات برگرفته از آیات و احادیث و عبارات عربی
- 35.....۳-۱-۱-۴- آیات و روایاتی که به صورت مستقیم و آشکار آمده اند
- 35.....۳-۱-۱-۴- آیات و روایاتی که به صورت غیر مستقیم و پنهان می آیند
- 39.....۳-۱-۲- دعا کردن
- 40.....۳-۱-۲-۱- دعا در معنای مدح و ستایش دیگران
- 40.....۳-۱-۲-۲- دعای طلب خیر و حاجت برای دیگران
- 40.....۳-۱-۲-۳- دعادر معنای ورد و جادو و تعویذ
- 41.....۳-۱-۳- سوگند خوردن
- 42.....۳-۱-۴- امور خارق العاده، جادو و طلسم
- 42.....۳-۱-۴-۱- حوادث جادویی و شگفت انگیز
- 44.....۳-۱-۴-۲- اشیاء جادویی
- 45.....۳-۱-۴-۱- دلق و جکوته و نعلین و تیغ استخوانی
- 45.....۳-۱-۴-۲- مهره جادویی
- 45.....۳-۱-۴-۲-۱- مهره ی جادویی که خورنده ی آن تغییر جنسیت می دهد
- 45.....۳-۱-۴-۲-۲- مهره ی جادویی نشان دهنده ی معدن
- 45.....۳-۱-۴-۳- سبوی طلسم
- 45.....۳-۱-۴-۴- کوزه ی آب حیوان
- 45.....۳-۱-۴-۵- میوه ی حیات

- 45..... ۳-۱-۴-۲-۶- کاسه ی سر
- 45..... ۳-۱-۴-۲-۷- چوب
- 45..... ۳-۲- عناصر فرهنگی
- 46..... ۳-۲-۱- نام اشخاص و مثبت و منفی بودن شخصیت ها
- 46..... ۳-۲-۱-۱- شخصیت های مثبت
- 46..... ۳-۲-۱-۱-۱- ابن الغیب
- 47..... ۳-۲-۱-۱-۲- خاصه
- 47..... ۳-۲-۱-۱-۳- خالص
- 47..... ۳-۲-۱-۱-۴- خورشید
- 47..... ۳-۲-۱-۱-۵- زریر
- 48..... ۳-۲-۱-۱-۶- زهره
- 48..... ۳-۲-۴-۱- اشیاء جادویی
- 48..... ۳-۲-۱-۱-۷- قعریه
- 48..... ۳-۲-۱-۱-۸- محروسه
- 48..... ۳-۲-۱-۱-۹- مخلص
- 49..... ۳-۲-۱-۱-۱۰- میمونه
- 49..... ۳-۲-۱-۱-۱۱- نیک فال
- 49..... ۳-۲-۱-۱-۱۲- بشیر و حبذا
- 49..... ۳-۲-۱-۱-۱۳- سالم و سلیمه
- 49..... ۳-۲-۱-۱-۱۴- محموده و ایاز
- 50..... ۳-۲-۱-۱-۱۵- صالح
- 50..... ۳-۲-۱-۱-۱۶- عبید
- 50..... ۳-۲-۱-۲- شخصیت های منفی
- 50..... ۳-۲-۱-۲-۱- خلاصه
- 51..... ۳-۲-۱-۲-۲- شریف
- 51..... ۳-۲-۱-۲-۳- شهر آرای

- 51..... کامجوی ۵-۲-۱-۲-۳
- 51..... کیوان ۶-۲-۱-۲-۳
- 51..... لطیف ۷-۲-۱-۲-۳
- 52..... مختار ۸-۲-۱-۲-۳
- 52..... همناز ۹-۲-۱-۲-۳
- 52..... شخصیت های منفعل ۳-۱-۲-۳
- 52..... بهزاد ۱-۳-۱-۲-۳
- 52..... جاماس ۲-۳-۱-۲-۳
- 53..... عطارد ۳-۳-۱-۲-۳
- 53..... مبارک ۴-۳-۱-۲-۳
- 53..... منصور ۵-۳-۱-۲-۳
- 57..... زنان ۲-۲-۳
- 59..... پیر زنان ۱-۲-۲-۳
- 59..... زنان خیانتکار و شهوت ران ۲-۲-۲-۳
- 61..... زنان بد خو یا دارای عیب ۳-۲-۲-۳
- 61..... زنان شایسته و کاردان ۴-۲-۲-۳
- 61..... زهد و پاکدامنی ۱-۴-۲-۲-۳
- 62..... دانایی ۲-۴-۲-۲-۳
- 62..... وفاداری و خوش قولی ۳-۴-۲-۲-۳
- 63..... شفقت و مهربانی ۴-۴-۲-۲-۳
- 63..... زنان دارای کرامت ۵-۴-۲-۲-۳
- 63..... کنیزان ۵-۲-۲-۳
- 63..... زنان خنثی (منفعل) ۶-۲-۲-۳
- 64..... علوم ۳-۲-۳
- 64..... موسیقی ۱-۳-۲-۳
- 66..... طب ۲-۳-۲-۳

- 66..... ۳-۳-۲-۳-۳ نجوم
- 67..... ۳-۲-۳-۴-۳ سیمیا
- 67..... ۳-۲-۴-۴ امثال و گزین گوپه ها
- 67..... ۳-۲-۴-۱-۱-۴-۳ گزین گوپه ها
- 68..... ۳-۲-۴-۱-۱-۴-۱-۱ گزین گوپه های حکیمانه
- 69..... ۳-۲-۴-۱-۲-۱-۴-۲ گزین گوپه های عاشقانه
- 70..... ۳-۲-۴-۱-۳-۱-۴-۳ گزین گوپه هایی با موضوع زنان
- 71..... ۳-۲-۴-۱-۴-۱-۴-۴ گزین گوپه های اعتقادی
- 74..... ۳-۲-۴-۱-۵-۱-۴-۲-۳ گزین گوپه های عربی
- 75..... ۳-۲-۴-۲-۲-۴-۲ امثال
- 75..... ۳-۲-۴-۱-۱-۲-۴-۲ امثال عربی
- 77..... ۳-۲-۴-۲-۲-۴-۲ امثال فارسی
- 80..... ۳-۲-۴-۲-۳-۲-۴-۳ امثال مشترک
- 80..... ۳-۲-۵-۲-۳ سفر
- 81..... ۳-۲-۵-۱-۱-۵-۲-۳ سفر تجاری
- 81..... ۳-۲-۵-۲-۲-۵-۲ سفر برای کسب روزی
- 82..... ۳-۲-۵-۳-۳ سفر زیارتی
- 82..... ۳-۲-۵-۴-۴ سفر تفریحی
- 83..... ۳-۲-۵-۵-۵-۵ سفر به دلیل نامساعد بودن شرایط زندگی
- 83..... ۳-۲-۵-۱-۱-۵-۵-۲ خشکسالی
- 83..... ۳-۲-۵-۲-۲-۵-۵-۲ احتمال خطر از بیم جان
- 83..... ۳-۲-۵-۳-۳-۵-۵-۲ ترس
- 83..... ۳-۲-۵-۶-۵-۲-۳ سفر برای ازدواج یا دیدار عزیزان
- 84..... ۳-۲-۵-۷-۵-۲-۳ سفر برای طلب علم
- 84..... ۳-۲-۵-۸-۵-۲-۳ سفر به سبب خشم و ناراحتی
- 85..... ۳-۲-۵-۹-۵-۲-۳ سفر به دلایل نامشخص

85	..... عناصر اجتماعی	۳-۳
85	..... طبقات اجتماعی	۳-۳-۱
85	..... صاحبان مشاغل	۳-۳-۱-۱
86	..... صاحبان قدرت	۳-۳-۱-۲
87	..... پادشاهان	۳-۳-۱-۲-۱
89	..... وزیران	۳-۳-۱-۲-۲
89	..... وزیران شایسته و کار دان	۳-۳-۱-۲-۲-۱
89	..... وزیران شریر و بی تدبیر	۳-۳-۱-۲-۲-۲
90	..... وزیران منفعل و خنثی	۳-۳-۱-۲-۲-۳
90	..... شاهزادگان و امیر زادگان و فرزندان بزرگان	۳-۳-۱-۳
90	..... شاهزادگان دارای نقش مثبت	۳-۳-۱-۳-۱
91	..... شاهزادگان دارای نقش منفی	۳-۳-۱-۳-۲
91	..... وابستگان به قدرت	۳-۳-۱-۴
91	..... لشکریان	۳-۳-۱-۴-۱
92	..... ندیمان	۳-۳-۱-۴-۲
92	..... کنیزان	۳-۳-۱-۴-۳
92	..... غلامان	۳-۳-۱-۴-۴
94	..... پیامبران ، اولیاء و بزرگان ، علما و دانشمندان	۳-۳-۱-۵
96	..... برجستگان جامعه	۳-۳-۱-۶
96	..... زاهدان	۳-۳-۱-۶-۱
97	..... زنان زاهده	۳-۳-۱-۶-۱-۱
97	..... مردان زاهد	۳-۳-۱-۶-۱-۲
98	..... طبیبان	۳-۳-۱-۶-۲
98	..... منجمان	۳-۳-۱-۶-۳
99	..... درویشان	۳-۳-۱-۶-۴
100	..... عامه ی مردم	۳-۳-۱-۷

100.....	۳-۳-۲- آداب و رسوم
100.....	۳-۳-۲-۱- ازدواج
100.....	۳-۳-۲-۱- ازدواج بدون حضور یا رضایت دختر
100.....	۳-۳-۲-۲- نامزد کردن دختران از بدو تولد
100.....	۳-۳-۲-۳- حضور بزرگان در مراسم خواستگاری
101.....	۳-۳-۲-۴- دادن جهاز به دختران
101.....	۳-۳-۲-۵- پیشنهاد خواستگاری از سوی پدر دختر در برخی موارد
101.....	۳-۳-۲-۶- اختصاص مهریه به دختران
101.....	۳-۳-۲-۷- هدیه دادن به عروس
101.....	۳-۳-۲-۲- مجازات و قصاص
102.....	۳-۳-۲-۱- تراشیدن سر
102.....	۳-۳-۲-۲- سنگسار کردن
102.....	۳-۳-۲-۳- بریدن زبان
102.....	۳-۳-۲-۴- بریدن سر
103.....	۳-۳-۲-۵- سوزاندن
103.....	۳-۳-۲-۶- به دار آویختن
103.....	۳-۳-۲-۷- تبعید و اخراج
103.....	۳-۳-۲-۸- دو نیم کردن گناهکار
103.....	۳-۳-۲-۹- گرسنه گذاشتن گناهکار تا سرحد مرگ
104.....	۳-۳-۲-۱۰- قطع عضو
104.....	۳-۳-۲-۳- سوگواری
106.....	۳-۳-۲-۴- سایر رسوم

107..... فصل چهارم : نتیجه گیری

فصل اول

کلیات

۱- کلیات

۱-۱- مقدمه

طوطی نامه ی ضیاء نخشبی (۷۳۰ ه.ق) در زمره ی انبوه آثار ارزشمندی است که به علت کم توجهی نویسندگان و منتقدان در هاله ای از فراموشی و ناشناختگی قرار گرفته است. مقالات و کتب تحلیلی بسیاری درباره ی آثاری چون هزار و یک شب، سندباد نامه و دیگر متون داستانی نظم و نثر قدیم و ترجمه های متعددی از این آثار صورت گرفته اما در این میان، طوطی نامه اثری قابل توجه است که به ابعاد و ویژگی های داستانی و هنری آن توجه کافی نشده است. در صورتی که این اثر به دلایل بسیار زیادی از شایستگی بالایی برخوردار است و لایق بررسی و مطالعه و نقد بیشتری است.

داستان های این اثر به دلیل فراوانی و غنای فرهنگ های مختلف (هندی، ایرانی، عربی) قابلیت تأثیر گذاری بسیاری دارد و می تواند با آثار دیگر روابط گسترده ای داشته باشد. ارتباطات فرهنگی میان ملت ها، می تواند باعث به وجود آمدن نزدیکی هایی در فرهنگ و ادب ملت ها شود در این میان معرفی چنین آثاری می تواند نقش به سزایی داشته باشد. ترجمه کتاب مهمی چون طوطی نامه که با توجه به تعاریف موجود، در محدوده ی ادبیات داستانی است می تواند در به وجود آمدن این نزدیکی فرهنگی تأثیر گذار باشد.

در این تحقیق، در بررسی و تحلیل هر یک از عناصر فرهنگی، اجتماعی، فصولی را به این امر اختصاص خواهیم داد و در ابتدای هر فصل ابتدا تعاریف و مسائل مورد توجه و نقد قرار خواهد گرفت سپس به استخراج و دسته بندی هر یک از عناصر خواهیم پرداخت تا شناختمان را نسبت به عناصر اجتماعی، فرهنگی در کل داستان ها افزایش دهیم اما برای ورود به بحث بعد از آوردن مقدمه و کلیات به معرفی طوطی نامه و نویسندگان آن خواهیم پرداخت و سپس نکاتی درباره نثر فارسی بیان خواهد شد تا بدانیم از قرن ۶ به بعد وضعیت نثر به چه صورت بوده و سپس مطالبی در باب ادبیات داستانی و داستان در داستان بودن که یکی از خصوصیات این گونه آثار است آورده خواهد شد. در ادامه، نثر فنی تعریف خواهد شد و در پایان فصل دوم به سبک شناسی این اثر خواهیم پرداخت. فصل سوم تحقیق به بررسی عناصر اجتماعی و فرهنگی طوطی نامه اختصاص داده شده است.

قرن هفتم و هشتم از نظر انتشار و رواج نثر فارسی نسبت به دیگر دوره ها، مهم تر است زیرا ارتباط ایران در این دوره با مرکز خلافت اسلامی که مرکز ارتباط ممالک ایرانی و محور اصلی ایران و فرهنگ اسلامی و ادبی عربی بوده است، بیش از پیش قطع شده و در این گیر و دار، دین اسلام در برابر حملات مغول و انقلاب ها و مصائبی که در کشورهای اسلامی رخ داد، مدت نسبتاً

زیادی در ایران از رسمیت افتاد و با وجود این حوادث، از نفوذ علمای دینی کاسته شد و زبان عربی از رونق افتاد در این دوره که همزمان با حمله ی مغول بود ایرانیان اداره ی امور مملکتی را به دست گرفتند و وزارت هر یک از ایالات و ولایات و شهرها را به عهده گرفتند. در این میان بسیاری از ایرانیان به کشورهای مجاور از جمله هندوستان سفر کردند و در آن جا دست به تألیفات و ترجمه های بسیاری زدند و چون زبان فارسی زبان رسمی هندوستان بود آثار بسیاری در آن دوره خلق شد و به رواج بیشتر زبان فارسی کمک شایانی شد. طوطی نامه هم از جمله کتب معروف داستانی این دوره است. طبق نظر جمال میر صادقی: « هندی ها به ذخیره ادبیات داستانی جهان بسیار افزودند به طوری که بسیاری از قصه هایی که در جهان منتشر شده است اصل و بنیادی هندی دارد از جمله کتاب های هندی معروف طوطی نامه ترجمه «سوکه سپتتی» به معنی هفتاد طوطی که در دوره ی ساسانیان از سنسکریت به پهلوی برگردانده شد و از آن تحریر های گوناگون صورت گرفته است». (میر صادقی: ۱۳۸۶، ۱۴)

طوطی نامه در ردیف کتاب هایی نظیر هزار و یک شب، امیر ارسلان نامدار، سلیم جواهری قرار دارد که حول محور ادبیات عامیانه نوشته شده اند. طوطی نامه یک اثر منثور غنایی و تمثیلی است که به روش هزارویک شب روایت شده و شمار زیاد قصه ها در کتاب طوطی نامه مخاطب را با انبوهی از عناصر مواجه می کند که طبقه بندی خاصی ندارند. این کتاب از اصل و منشأ هندی برخوردار است و سبکی و اسلوبی هندی دارد. بر خلاف داستان های هزارویک شب که مانند یک سریال پشت سر هم می آیند و داستان هر شب با شب قبل مرتبط است؛ در طوطی نامه داستان هر شب به طور مجزا و جدا گانه روایت می شود. این کتاب دارای نثری ساده و ابتدایی است و در نگارش آن از نثر ادیبانه استفاده نمی شود و زبان آن به گفتار محاوره ی عامه مردم نزدیک است.

تفکر صوفیانه ای که در عصر نخشی به وضوح دیده می شود در سراسر کتاب مشهود است و استفاده نمادین از جانوران، مؤید این مطلب است. جدال بین خیر و شر و سعادت و شقاوت، در مجادلات طوطی و خجسته کاملاً قابل رؤیت است. پا فشاری زن در دنیا طلبی و کام گرفتن از معشوق و بیم و هشدار از سوی طوطی به خجسته، یاد آور رابطه ی مرشد و راشد است. داستان های طوطی نامه از دید یک دانای کل گفته می شوند و در عین حال عناصر فانتزی و سرگرمی هم در کتاب به چشم می خورد.

در حکایات طوطی نامه از ادیان مختلفی سخن به میان می آید و نام صاحبان مذاهب و عارفان و سالکان بسیاری را که از مناطق مختلف جهان است می توان در متن حکایات مشاهده کرد. جاهایی هم از جادو گران و ساحران صحبت می شود. تضاد بین عقل و عشق و تقابل میان خیر و شر، دنیا و آخرت و چیزهای ضد و نقیض بسیاری در کتاب دیده می شوند. ارزش های

بسیاری از جمله گذشت و شجاعت و بخشش و پاکدامنی و عصمت و عدالت خواهی ، وفاداری و..... به قلم تحریر نویسنده در می آیند .

در این کتاب موجودات جهان همه جان دارند و مانند یک انسان از قدرت تکلم برخوردارند . موجودات به راحتی سخن می گویند و حتی به کمک انسان ها می آیند . زمان و مکان بی معنا و مفهوم است و چیز غیر ممکن وجود ندارد . مردان و زنان بسیاری در داستان های طوطی نامه ایفای نقش می کنند اما درون مایه و سخن اکثر داستان ها زن است . اگر چه حضور مردان بیشتر است اما قدرت تاثیر گذاری زنان بیشتر به چشم می خورد . زنان شجاع و مردان شجاع در داستان ها ایفای نقش می کنند . این حکایات پر است از نکات و آیات قرآنی و عبرت آموز و لطایف و گزین گویه هایی از انسان هایی بزرگ . قصه ها اغلب پایان خوشی دارند و خوبی ها بر بدی ها غلبه می کنند و وجود این گزین گویی ها و ضرب المثل ها ی زیباست که بر ارزش ادبی این کتاب و تأثیر آن بر افکار می افزاید .

وجود فرهنگ ها و آداب و رسوم مردم آن زمان باعث می شود که ملت های امروز هم خود را به گذشته نزدیک تر بدانند و وجه اشتراک های خود را پررنگ تر ببینند و این ادیبان و پژوهشگران هستند که می توانند در نزدیک کردن ادبیات و فرهنگ ملت ها به یکدیگر نقش به سزایی داشته باشند . تحقیق در مورد ارتباط فرهنگی ، باعث به وجود آمدن ادبیاتی مشترک می شود که در قالب داستان می تواند برای همگان جالب باشد . پس ادبیات داستانی و حکایت بستر مناسبی است که می توان در آن به انتقال فرهنگ از قومی به قوم دیگر کمک کرد . جعفری در مقاله ی خود این طور می نویسد : « مهاجرت های گسترده ی ایرانیان به هند از طرفی و ترجمه های مختلف توسط نویسندگان از طرف دیگر و همچنین رسمیت یافتن زبان فارسی در شبه قاره ی هند در چند قرن ، باعث نزدیک شدن ارتباط ملت ها و ادبیات هند و ایرانیان شده است و ترجمه های متعدد و مختلفی که از داستان های هندی به فارسی انجام گرفته ، تأثیر زیادی در گسترش این داستان ها ، در میان ایرانیان داشته است» . (جعفری : ۳، ۱۳۸۳) به نقل از روح الامینی : « در قرن هشتم زبان فارسی ، زبان کلیدی دربار هند برای گفتگو با مسلمانان خارجی بوده است » (روح الامینی: ۱۰۲، ۱۳۷۵)

در مجموع می توان گفت این کتاب عناصر اجتماعی ، فرهنگی بسیاری را در خود جای داده است و با مطالعه درون مایه های حکایات می توان میزان تطبیق هر کدام از این حکایات با عناصر فرهنگی و بومی و اعتقادی به کار رفته در متن را نشان داد و به شناخت تازه ای از عناصر موجود در داستان ها رسید که یکی از اهداف این تحقیق به شمار می آید .

۱-۲- اهداف تحقیق

در این تحقیق سعی بر این است که پس از معرفی کتاب طوطی نامه به معرفی عناصر اجتماعی ، اعتقادی موجود در اثر پرداخته شود . اهداف این تحقیق عبارتند از:

- ۱- بررسی اوضاع اجتماعی و فرهنگی عصر شکل گیری اثر.
- ۲- نشان دادن عناصر اعتقادی به کار رفته در طوطی نامه
- ۳- بررسی و تحلیل عناصر فرهنگی و اجتماعی به کار رفته در طوطی نامه
- ۴- بررسی پیرامون چگونگی حضور نویسنده ی حکایات و دخالت وی در تغییر درون مایه های داستان برای آوردن مطالبی که مورد نظر خودش بوده است.
- ۵- طبقه بندی عناصر اجتماعی ، فرهنگی و اعتقادی و روشن کردن جایگاه هر یک از آن ها

۱-۳- اهمیت تحقیق

از آن جا که قصه ها و داستان ها نشان دهنده ی پیشینه ی تاریخی و اجتماعی مردم هر دوره و تا حد زیادی نشان دهنده فرهنگ حاکم بر آن دوره هستند ، با مطالعه و بررسی این داستان ها می توان تا حدودی با عناصر اعتقادی و فرهنگی آن دوره آشنا شد و تحلیل این عناصر باعث فهم بهتر و دقیق تر درون مایه های داستان ها خواهد بود ضمناً می توان به درک بالایی از نگرش نویسندگان آن دوره نسبت به این عناصر رسید و در قالب داستان و حکایت می توان تاریخ گذشته قوم های مختلف را انتقال داد . با این اوصاف توجه به داستان های طوطی نامه که به نوعی سند و مدرکی از هویت قومی و فرهنگی و اعتقادی آن دوره است امری ضروری و لازم به نظر می رسد و با توجه به این نکته که ارزش هایی مانند : برادری ، شجاعت ، گذشت ، عدالت خواهی ، شجاعت ، بخشش و احترام به والدین و.... نمود آشکاری در حکایت های طوطی نامه دارند پس دلیل خوبی برای باز خوانی این اثر هستند . آن چه بیشتر ضروری است ، شناخت صحیح از فرهنگ بومی و مطالعه دیگر فرهنگ هاست تا از این طریق به شناخت آداب و رسوم خود توجه داشته باشیم و فرهنگ دیگر ملل را نیز پاس بداریم .

۱-۴- فرضیه های تحقیق

- ۱- در این کتاب عناصر اجتماعی و فرهنگی بسیاری وجود دارد که تا به حال به طور جداگانه طبقه بندی نشده اند.
- ۲- برخی از این عناصر نشأت گرفته از ذهن نویسنده ی اثر هستند و می توان گفت نویسنده به میزان بسیار زیادی در شکل دادن به این عناصر از پندارهای شخصی خود استفاده کرده است .
- ۳- عناصری که در طوطی نامه وجود دارند گاهی منطبق با واقعیت های تاریخی نیستند و اکثراً "منبع و منشاء خاصی ندارند و صرفاً هنر داستان پردازی مؤلف را نشان می دهند.